

שיעור מרן הגאון רבי אשר ייים שליט"א

לא בשמים היא

לרגל חג השבועות שבו ניתנה תורה לישראל, ושמענו כל ישראל את קול ה' מכריז ומצווה, "אנכי ה' אלקיך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" נעסוק בסוגיא הגדולה של תורה לא בשמים היא, והמסתפק.

א. בת קול

"תנן התם חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא, רבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין. וזה הוא תנור של עכנאי. מאי עכנאי, אמר רב יהודה אמר שמואל שהקיפו דברים כעכנא זו, וטמאוהו. תנא באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו היינו. אמר להם אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח, נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה ארבע מאות אמה. אמרו לו אין מביאין ראייה מן החרוב. חזר ואמר להם אם הלכה כמותי אמת המים יוכיחו, חזרו אמת המים לאחוריהם. אמרו לו אין מביאין ראייה מאמת המים. חזר ואמר להם אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו, הטו כותלי בית המדרש לפיפול. גער בהם רבי יהושע, אמר להם אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה אתם מה טיבכם, לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדין מטין ועומדין. חזר ואמר להם אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו, יצאתה בת קול ואמרה מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא. מאי לא בשמים היא, אמר רבי ירמיה שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבית קול, שכבר כתבת בהר סיני בתורה אחרי רבים להטת. אשכחיה רבי נתן לאלוהו, אמר ליה מאי עביד קודשא בריך הוא בההיא שעתא, אמר ליה קא חייך ואמר נצחוני בני, (בבא מציעא נ"ט ע"ב).

"אמר רבי אבא אמר שמואל שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן, מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן" (עירובין י"ג ע"ב).

וכבר הקשו רבותינו הראשונים דלכאורה שתי סוגיות אלה סתראי הוי, ולמה לא סמכו על בת קול לפסוק כרבי אליעזר במחלוקת בתנור של עכנאי, וסמכו על בת קול לפסוק כבית הלל נגד בית שמאי.

ותירצו בזה ארבעה תירוצים:

כתבו התוס' (ב"מ שם ד"ה לא, וכן ביבמות י"ד ע"א):

"לא בשמים היא - והא דאמר בפ"ק דיבמות (ד' י"ד. ושם ד"ה רבי) דהלכה כב"ה משום יצאה בת קול שאני הכא שבא לחלוק על דברי תורה דכתבי אחרי רבים להטות אבל התם אדרבה ב"ה רובא, אי לאו דהוה מספקא לן אי אולין בתר רובא משום דב"ש הוה חריפי טובא. ועוד דכאן לא יצאה בת קול אלא משום כבודו דר"א שאמר מן השמים יוכיחו והא דאמר התם רבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבית קול ולא שמעינן ליה לר' יהושע אלא על ב"ק דהאי מעשה דר"א דהכא התם דייק מדקאמר לא בשמים היא כבר ניתנה לנו תורה מסיני משמע דשום מקום אין משגיחין" (תוס' ב"מ שם).

הרי לן שני תירוצים:

א. כאשר הבת קול סותר את ההלכה אין משגיחין בה, כגון בהא דתנור של עכנאי דהלכה כרבים, והבת קול קובע שהלכה כרבי אליעזר, אבל כאשר נסתפקו חכמים בהלכה סמיכין אבת קול שבא לפשוט את הספק כהא דבית שמאי ובית הלל שנסתפקו אם הלכה כבית הלל שהיו הרוב, או הלכה כבית שמאי דחריפי טפי.

ב. בהא דתנור של עכנאי הבינו שלא יצא בת קול אלא משום כבודו של רבי אליעזר שהכריז ברבים מן השמים יוכיחו, ומשו"כ אין משגיחין בה.

ג - ד. ובפירושו רב נסים גאון על מס' ברכות (י"ט ע"ב) כתב בזה עוד שתי דרכים: "וזה שאמרו יצאת בת קול ואמרה מה לכם אצל ר' אליעזר שהלכה כמותו בכ"מ ראיתי בו ב' תשובות האחת כי בת קול לא אמרה שהלכה כמותו בדבר זה אלא בכל מקום סתם הוא שאמרה, ואיפשר לומר כי בכל מקום זולתי זה המקום היתה כוונתה, או כה שדומה לו שטעמו שאין הלכה כר' אליעזר בזה הדבר והיה דברי בת קול נכוחים וקיימים. והשנית שלא היתה הכונה אלא לנסות את החכמים אם

יניחו הקבלה שבידם והגמרא שבפיהם בשביל בת קול ואם לאו ודומה למה שכתב (דברים א') כי מנסה ה' אלהיכם אתכם והנה נודע עם כל זאת בירור קבלתם וזה שאמר ר' יהושע (דברים ז') לא בשמים היא כלומר כי תורת ה' תמימה וכבר נתנה לנו בסיני והודיענו כי אינו מחליף ממנה דיבור אחד ואין בתורתנו חסרון ולא ספק כדי שנצטרך אל ראייה מן השמים".

ודבריו חידוש. ולולי דברי רבותינו הראשונים הוי אמינא עוד בדרך אחר. דהנה לשון הגמ' בעירובין שהבת קול הכריזה "אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל, וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן, מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן וכו'".

ולא ברור האם גם ההסבר למה הלכה כבית הלל הוא חלק של הבת קול, או שמא לא שמעו מבת קול אלא שהלכה כבית הלל, וחז"ל הם שפירשו מדעתם למה קבעו מן השמים שהלכה כבית הלל.

אך בין כך ובין כך, נראה שיש בזה יסוד גדול ויסודי בהכרעת ההלכה ודרכי הפסיקה בכל מקום שנחלקו חכמים, שיש לכל חכם לשמוע היטב את הצד שכנגד ולהתעמק להבין את שיטתו ודעתו, ולאחר מכן יקבל את דבריו או ידחה אותם, אך כאשר אין החכם מקשיב לדברי זולתו, אין לקבוע הלכה על פיו.

ומשו"כ קבעו הלכה כבית הלל משום שנוחין ועלובין היו, ולא זו בלבד שהיו שונין ומתבוננים בדברי בית שמאי, אלא אף הקדימו דברי בית שמאי לדבריהם מתוך כבוד רב, והתאצמות להבין את שיטתם, ואעפ"כ חלקו עליהם ומשו"כ קבעו הלכה כמותם.

ולפי זה לא סמכו על הבת קול לקבוע הלכה כהלכתא בלא טעמא ובגזירת עליון, אלא שמן השמים למדום את דרכי התלמוד והפסיקה. ודו"ק בזה.

ב. נבואה

"גופא אמר רב יהודה אמר שמואל שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע שאל, א"ל לא בשמים היא. אמרו לו לשמואל שאל, אמר להם אלה המצוות, שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה. אמר ר' יצחק נפחא אף חטאת שמתו בעליה נשתכחה בימי אבלו של משה. אמרו לפנחס שאל, אמר ליה לא בשמים היא. א"ל לאלעזר שאל, אמר להם אלה המצוות, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה... במתניתין תנא אלף ושבע מאות קלין וחמורין, וגזירות שוות, ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. אמר רבי אבהו אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו" (תמורה ט"ז ע"א).

הרי לן שאין הנביא רשאי לחדש דבר בהלכה בכח הנבואה, וגם בזה אמרו "תורה לא בשמים היא".

ועוד למדנו מסוגיא זו, ומילתא דפשיטא הוא שתלמידי הגדולים של משה רבינו רעיא מהימנא חכמים גדולים היו ולא רק רוח נבואה שרתה עליהם אלא אף רוח חכמה בינה ודעת, ועתניאל בן קנז הוא זה שהחזיר את שלשת אלפי הלכות שנשתכחו בפלפולו.

ובמקומות רבים בש"ס מצינו הלכות שחידשו נביאים אחרונים, חגי זכריה ומלאכי ונסתרו לדורות, וע"כ שלא נבואה חידשו הלכות אלה אלא בפלפול ובסברא.

ובג' מקומות בש"ס מצינו ביטוי "אין אלו אלא דברי נביאות", עיין עירובין ט' ע"ב, בבא בתרא י"ב ע"א, בכורות מ"ה ע"א, ובשלשת המקומות פירש רש"י שכונת הדברים לגרעיותא, שהנביא המתנבא אין צריך ליתן טעם לדבריו, אלא למסור מה שקיבל מהקב"ה, אבל החכם צריך ליתן טעם לדבריו, ובשלשת המקורות גינו האמוראים את דברי שכנגדם שלא נתנו טעם לדבריהם, כאילו דברי נביאות אמרו. אך התוס' בעירובין כתבו:

מרת מלכה מוחלה בת הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
גלב"ע ג' אייר תשס"ו

לעילוי נשמת

ת.ג.צ.ב.ה.

הרה"ח משה בן משה"ר יוסף דוד ז"ל
גלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז הר"ר דוד הגר הי"ד לוס אנג'לס

ועיין עוד בשו"ת תמים דעים להראב"ד (סימן ז') ודו"ק.
הרי לן כמה מקורות בדברי הראב"ד שציין שזכה לרוח הקודש ולגילוי סוד ה'
בפסיקת ההלכה, וצ"ע כיצד דבריו מתיישבים עם הכלל הגדול שקבע רבי יהושע
שתורה לא בשמים היא.

והנה מקור סוגיא זו דתורה לא בשמים היא בבת קול שיצא במחלוקת רבי
אליעזר ורבי יהושע, ואם אין משיגין בבת קול שיוצא מן השמים ונשמע לרבים, ק"ו
שאינן משיגין ברוח הקודש שמופיע ליחיד שאין משיגין עליו.

אך כבר הקשו התוס' (שם ד"ה לא) כמה שאמרו ביבמות (י"ד ע"א) שיצאה בת קול
מן השמים שהלכה כבית הלל אצל בית שמאי, ומאז אכן קבעו הלכה כבית הלל,
והירצו התוס' (ביבמות ובב"מ שם) בשתי דרכים: א. שאני בת קול דרבי אליעזר שלא
יצא אלא לכבודו שאמר "מן השמים יוכיחו". ב. בת קול דרבי אליעזר היה נגד רוב
חכמי ישראל שהיו בשיטתו של רבי יהושע, וכמו שביאר רבי ירמיה במה שהכריז רבי
יהושע "אין אנו משיגין בבת קול, שכבר כתבת בהר סיני בתורה אחרי רבים להטות".
ומבואר מדברי התוס' דבאמת יש תוקף בבת קול דעלמא להלכה, אלא דשאני
בת קול דרבי אליעזר ורבי יהושע.

אך אין ללמוד רוח הקודש מבת קול שיוצא מן השמים, ואין לדמות מילתא
למילתא.

והנה יש מן האחרונים שכתבו לחלק בין פסק הלכה וקביעת עונש על פי רוח
הקודש שאין להם כל מקום, ובין ביורר עובדות שלגביהם סומכים על רוח הקודש.

ובדרך זה כתבו ליישב את מה שמצינו בגמ' ביומא (ע"ה ע"א):

"ונניא איך, ג, שמגיד להם לישראל איך בת תשעה לראשון ואיך בן שבעה לאחרון.
לבן, שמלבין עונותיהן של ישראל. תניא, רבי יוסי אומר, כשם שהנביא היה מגיד להם
לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין, כך המן מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה
שבסדקין. כיצד, שנים שבאו לפני משה לדין זה אומר עבדי גבת, וזה אומר אתה
מכרתו לי. אמר להם משה, לבקר משפט. למחר אם נמצא עומרו בבית רבו ראשון,
בידוע שזה גבבו, אם נמצא עומרו בבית רבו שני בידוע שזה מכרו לו. וכן איש ואשה
שבאו לפני משה לדין. זה אומר היא סרחה עלי, והיא אומרת הוא סרח עלי. אמר
להם משה, לבקר משפט. למחר, אם נמצא עומרה בבית בעלה, בידוע שהיא סרחה
עליו, נמצא עומרה בבית אביה, בידוע שהוא סרח עליה".

הרי שעל ידי המן דן משה רבינו בין איש לאשתו, וידע להכריע בדיני יחסין, אם
הולך הוא תשעה לראשון או שבעה לאחרון. ולכאורה יש לעיין בזה, דהא תורה לא
בשמים היא. ולפי דרך זה שאני הכא דע"י המן רק מתבררת העובדות במציאות,
ובזה לא אמרין לא בשמים היא.

ובתרגום יונתן (דברים כ"א ח') כתב בענין עגלה ערופה לפרש את הכתוב "ונכפר
להם הדם", שנחיל של תולעים היה יוצא מטבורה של העגלה הערופה עד לבית
הרוצח, וכך ידעו מי הוא זה שהרג את הנפש, הרי שסמכו על גילוי זה שהיה מן
השמים.

אמנם נראה שבי"ד יחייבוהו על סמך ראיה זו, אלא שבי"ד ידונו עפ"י דיני ראיות
שבתורה, וכך משמע בסוף דבריו "ואחדין בי דינא יתיה ודינין יתיה".

ומלבד מה שיש לדון לפי דברי התוס' דבאמת סמכין על בת קול, ולא אמרו
תורה לא בשמים היא אלא כאשר הבת קול נסתרת מהלכה מפורשת דאלו"ן בתר
רוב דעות, וכן ע"פ הדרך הנ"ל דלענין בירור המציאות לא אמרין לא בשמים היא,
נראה עוד דאין לדמות גילוי שמיימי ע"י מעשה מוכיח שאי אפשר לפרשו בענין
אחר, ולא באופן אקראי שניתן לתלותו במקרה, אלא בדרך קבע, כהני דמן ועגלה
ערופה, לבת קול ורוח הקודש, ודו"ק בזה.

והחיד"א בספרו שם הגדולים (אות י"ט רכ"ד, ערך ר' יעקב ממרושי), הביא כמה וכמה
מקומות שמשמע מהם שם גילה אליהו דבר מה היו סומכים עליו, כמבואר בדברי
הגמ' בשבת (ק"ח ע"א), פסחים (י"ג ע"א) ויבמות (ל"ה ע"ב), וכעין זה במשנה ב"מ (ל"ג ע"א)
"היא מונח עד שיבא אליהו". והאריך בכמה אופנים לברר ענין זה. אמנם בכל הני
מדובר בחסרון ידיעה במציאות הדברים ולא בקביעת ההלכה, ע"ש.

אך באמת מבואר להדיא בדברי הרמב"ם בפירושו המשנה (סנהדרין פ"ו מ"ב) שאין
סומכין על הנביא אף לא בבירור המציאות, וז"ל:

"ודע שהריגת יהושע לענן היתה הוראת שעה, לפי שתורתנו תורת האמת אינה
מחייבת מיתה על החוטא בהודאתו, ולא בגורל, ולא על פי חזון נביא שהוא עשה
אותו המעשה".

ועיין עוד בתוס' יו"ט (יבמות פט"ו מ"ו) שפירש את הכתוב במשנה שמישיאין אשה
על פי בת קול, שאין הכוונה לבת קול ממש שיוצאת מן השמים, דאין משיגין בבת
קול ואין לסמוך על בת קול להתיר אשה עגונה, אלא הכוונה שנשמע קול איש
שהכריז שבעלה מת שמישיאין את האשה אף על פי שלא ראינו את זה שאת קולו
שמענו. וגם בנ"ד הענין הוא בירור המציאות ומ"מ לא סומכים ע"י.

וגם בתוס' יו"ט (יומא ע"ה ע"א) כתב שאין סומכין על רוח הקודש אף לא בבירור
המציאות, וכתב ליישב בדוחק ש"ע"כ צריך לומר שמישה בירר בדעתו הרחבה את
כל ההלכות שבגמ', ולא הביא ראיה מן המן אלא לחזק דבריו ולהסיר לזות שת"מ,
ע"ש.

אך בערוך לנר (יבמות קכ"ב ע"א) נקט בפשטות דהא דמישיאין על פי בת קול מיירי
בבת קול ממש, וכך פירש בדברי רש"י.

ולשיטתו הלך, דהנה בראש השנה (כ"א ע"א) מבואר שרבא צם יומיים יום הכיפורים
משום ספיא דיומא, והקשה בערוך לנר שם קושיא מהוכחמת, דהלא בתענית (כ"א
ע"ב) אמרו שכל מעלי יומא דכיפורא היו שואלים בשלומו של רבא מן השמים (ע"י בה
קול), וא"כ למה לא סמך רבא על הבת קול לקבוע על צד הודא מת חל יוה"כ. וכתב

"אומר ר"י דבכ"מ שאומר אין אלו אלא דברי נביאות הוי לשבח כלומר אין חכמה
כזו שמבין לחלק כל כך סברא מועטת".
והאריכו בזה, ועיין עוד בדבריהם בבכורות ובב"ב, ואכמ"ל.

ג. רוח הקודש

הנה כתב הרמב"ם (הל' לולב פ"ח ה"ה):

"הדס שנקטם ראשו כשר. נשרו רוב עליו, אם נשתיירו שלשה עלין בקן אחד
כשר. היו ענביו מרובות מעליו, אם ירוקות כשר, ואם היו אדומות או שחורות פסול,
ואם מעטן כשר. ואין ממועטין אותן ביום טוב לפי שהוא כמתקן. עבר וליקטן או
שליקטן אחד אחד לאכילה, הרי זה כשר".
והשיג עליו הראב"ד:

"הדס שנקטם ראשו כשר. א"א כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשו ממכה
שנים והעליו שהוא פסול כסתם משנתיו (סוכה ל"ב ע"ב), ודברי ר' טרפון שאמר (שם
ל"ד ע"ב) אפילו שלשתו קטומים כשרין ענין אחר הוא, ולא שנקטם ראשו. והכל ברור
בחבורנו. ומקום הניחו לי מן השמים".

ובביאור דברי הראב"ד "כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשו" נחלקו גדולי
הדורות האם כוונתו לרוח הקודש ממש, או שדיבר בלשון מליצה, וכל כוונתו שזכה
לסיעתא דשמיא לברר וללבוץ הלכה זו.

בשו"ת מהר"י בן לב (ח"ג סימן קס"ו) פירשו דאכן כוונתו לרוח הקודש ממש
שהופיע עליו וגילה לו הלכה זו והדס שנקטם ראשו פסול.

אך מהר"ם בן חביב בכפות תמרים (סוכה ל"ב ע"ב) כתב שלא כתב הראב"ד כן אלא
בלשון מליצה בעלמא, ולשיטתו הלך שכבר כתב בספרו תוספת יום הכיפורים (יומא
ע"ה ע"א) שאין לסמוך על רוח הקודש כלל בפסיקת ההלכה, ע"ש.

והחיד"א בשם הגדולים (ערך הראב"ד השלישי) הביא בשם הריקאנטי (בפירושו לתורה
במדבר ו' כ"ד) שהראב"ד זכה לגילוי אליהו, וכתב בשם מהר"ח' שלזה כוונת הראב"ד
בדבריו שנגלה לו מסוד ה' ליריאיו, דהיינו בגילוי אליהו. וכתב החיד"א שזה מסכים
לדעת מהר"ב"ל, ודלא כהכפ"ת, ע"ש.

ובשו"ת חתם סופר (או"ח סימן ר"ח) כתב כמעין פשרה בין שתי הדרכים הנ"ל,
שכוונתו למעין הערה ממרומים שגדולים וצדיקים זוכים לה בעלמא בתורה הטהורה,
וז"ל החת"ס:

"כ"ש הראב"ד בהלכות לולב כבר הופיע רוח"ק בבית מדרשו, וכיוצא בזה כמה
פעמים, אין רוצה לומר רוח"ק כמו שהיה לדע"ה וחבריו, אבל היינו רוח ה' על עוסקי'
תורה לשמה אשר זוכים לכוון האמת אפילו אם לפי טבע חכמתם ושכלם לא ישיגו
ידיהם תוש"י כזו מ"מ הקדוש ברוך הוא בחסדו יחייב חכמתא לחכימא לפי שעה".

וכתב החת"ס, דזהו ביאור מה שמצינו בגמ' בב"ב (ע"ב ע"א):

"אמר רבי אבדימי דמן חיפה, מיום שחרב בית המקדש, ניטלה נבואה מן הנביאים
וניתנה לחכמים. אטו חכם לאו נביא הוא, הכי קאמר, אף על פי שניטלה מן הנביאים,
מן החכמים לא ניטלה כו'. אמר אביי, תדע, דאמר גברא רבה מילתא, ומתאמר
משמיה דגברא רבה אחרינא כוותיה" וכו' ע"ש.

ומבואר דיש חלק נבואה בחכמה שגדולים וזוכים לה בחכם בשיעור דשמיא לכוון לדברים
שלמעלה מהשגת שכלו.

וכך מצינו בדבריהם של שלשה גדולי עולם ביחס לדברי השולחן ערוך.

וידועים דבריו הנפלאים והמחודשים של האורים ותומים (הנזכרים ב"ה קיצור תקפו
כהן סימן קפ"ד) בהתייחסותו לדברי השו"ע שכתב: "ולדעתי אין ספק כי הכל מיד ה'
השכיל על ידם [השו"ע], כי קושיות רבות שהקשו עליהם אחרונים ותיצרו בדרך
חריף ועמוק, וכמו כן כללו במתק וקוצר לשונם דינים הרבה, ולאין ספק שלא כיוונו
להכל, כי איך היה אפשר לרב המלאכה מלאכת שמים שהיה עליהם, ומי הוא הגבר
שיעשה חיבור על כל התורה לקוח מכל דברי הראשונים והאחרונים ולא יכבד עליהם
מלאכה מלאכת שמים, רק רוח ה' נוססה בקרבם להיות לשונם מכוון להלכה בלי
כוונת הכותב, וחפץ ה' בידם הצליח".

וכעין דבריו כתב בשו"ת חתם סופר (אה"ע ח"ב סימן ק"ב) "ואם אולי הרב"י לא כיוון
לזה מ"מ האלקים אנה לידו להתמק בלשון קולמסו שהיה אותו הצדיק ניצל מאותו
השגיאה כי כן אורחות נותן התורה ית"ש עם כל עוסקי תורתו לשמה להכחיד תחת
לשון קולמסו והצלה משיגותיו ואם יתורצו בדוחק עכ"פ לא תצא תקלה מת"י".
ועיין מה שכתב באשר אברהם (סימן רפ"ה): "ידוע מה שכתוב בסידור הקדוש של
מוהר"ר עב"ץ ז"ל שהשו"ע הקדוש נתחבר ברוח הקודש".

ובדברי הראב"ד מצינו בעוד שני מקומות בהשגותיו על הרמב"ם שכתב שנגלו לו
הלכות "בסוד ה' ליראיו".

בהלכות בית הבחירה (פ"ו ה"ד) כשבא להשיג על שיטת הרמב"ם שקדושת
המקום לא בטלה בחורבן הבית, ומשו"כ מקריבין אף על פי שאין בית, כתב הראב"ד:
"בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין
לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ' אמרו דנפול מחיצות אלמא
למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר
א"י ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד
לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע
עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד
י"י לעולם. כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו. לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת".

ועיין עוד בהלכות מטמאי משכב ומושב (פ"ה ה"ז) שם האריך הראב"ד בהלכה
ובסוף דבריו כתב:

"ברוך י"י אשר גלה סודו ליראיו יצפון לישרים תושיה".

ה. הסמ"ג (הקדמה ללאון) כתב שאחרי שהשלים את ספרו הגדול, בא לו במראה בחלום שטעה כאשר לא הכליל במנין הלאון את הלאו ד"השמך לך פן תשכח את ה' אלוקיך", וקבע את הגילוי הזה בפתח ספרו, וזה חידוש.

ו. בהקדמת הספר אור זרוע כתוב, שהספר קרוי כך משום שרבינו יצחק ב"ר משה מחבר הספר היה מסופק איך יש לכתוב בגיטין השם "עקיבא", אם עקיבה או עקיבא, והראו לו מן השמים שיש רמז לשם עקיבה בפסוק אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, סופי תיבות "ר' עקיבה", ומרוב שמחתו על גילוי זה קרא שם הספר "אור זרוע". ואף שלא כתב שם שהגילוי הזה נתגלה לו בחלום אלא "הראוני מן השמים", באמת זה היה מן החלום, וכמבואר בדברי הט"ז (אה"ח סי' ק"ט) בשמות אנשים אות עי' לגבי השם עקיבא, דכן נתגלה לבעל האו"ז עי' בעל החלום, עי"ש. ויש בזה חידוש עצום יותר מכל המקורות הנ"ל כי יש בזה נפ"מ לכשרות גט להתיר אשת איש לעלמא, ולא בסברא תליא, וגילוי בחלום הכריע בשמות הגט.

ז. ועוד מצינו חידוש עצום בשו"ת משיבת נפש להגרא"ל צינץ (תקנות עגונות סי' ל"ה) שהתיר עגונה עפ"י סימנים שנתגלו בחלום מופלא, וחידש דהיכי דע"א נאמן, סמכינן גם על חלום, אף בדמיון לא סמכינן על דברי חלומות, דשאני ממון דבעי' תרי עדים. וכל דבריו חידוש גדול.

ח. בשו"ת הרשב"א (חלק א' סי' תפ"ג) א"תא:

"ועל ענין החלום ששאלתני אף על פי שאמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין ומן הדין אינו חייב לענות נפשו על דברי חלומות, כאלו החלום הזה שבו ברוב ענין מתמיה ושהוא מעיד שכל מה שאמר לו אביו בחלום ארע לו וסבל דברים קשים על בטול דברי אביו, איני יודע היאך אכניס עצמי בזה אף על פי שעל רוב החלומות השוא ידברו בהא יחוש על עצמו", עי"ש.

והחידוש בדברי הרשב"א, דמכיון שמקצת החלום נתקיים, ראוי לחשוש לו, ולכאורה יש להקשות דהרי בסנהדרין שם, בעל החלום גילה לו ג' פרטים "כך וכך הן, במקום פלוני הן, של מעשר שני הן", ושני פרטים נמצאו נכונים כך וכך הם במקום פלוני הם, ואעפ"כ אמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין, אך באמת לא ידענו מה ענין החלום הזה שעסק בו הרשב"א, האם היה בו צד איסור או ממון, או שמא עניני סגולה בעלמא וענין של רשות, והרשב"א כתב תשובתו בדרך עצה טובה. סו"ד קשה להוכיח הלכה מתוך דברי תשובה זו.

ט. בשו"ע (או"ח סי' תרנ"א סעיף י"א) כתב שצריך לנענע את האתרוג ביחד עם הלולב בנענועים, והלכה זו מקורה ברקנאטי שנתגלה לו בחלום כמבואר שם בבית יוסף, והביאו הט"ז (סי' ק"ד), עי"ש.

הרי לך מקורות רבים שבהם נתגלו הלכות לרבותינו הראשונים והאחרונים בחלום לילה ונפסקו להלכה והדברים מפליאים [אמנם באות ז' - ח' הנ"ל מדובר בסימנים שנתגלו בחלום ולא בעצם ההלכות וז"פ].

והנה מצינו במקומות רבים בדברי האחרונים שחלמו סברות בהלכה וביאורי המקראות ודברי תורה שונים וכזה דכתב הט"ז (או"ח סימן תקפ"ה סי' ק"ז, ובח"מ סוס"פ פ"ה) שנתגלה לו בחלום תירוץ קושיא אחת, וכזה דכתב ה"ד אפרים (סי' תרצ"ה) שנתגלה לו בחזון לילה פירוש במה שאמרו חייב איניש לבסומי עד דלא ידע, וכיצ"ב מצינו במקומות רבים מספור, ובכל זה אין חידוש כלל, דההוגה בתורה בכל לבו ונפשו, אינו מסיח דעתו ממנה אף בחלום לילה, ואם יש טעם ותבלין בסברא מסויימת מה פגם יש בזה שנתחדש בחלום לילה, וכל זה פשוט וברור.

ו. בין גילוי בחלום לשאלת חלום

והנה לגבי תמיהת הש"ך (בסי' של"ג וסי' של"ו) על מה שנתגלה לגדולי ישראל בחלום הלא אמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין, כבר כתב בשו"ת מהר"א אסאד (או"ח סי' ר"ה) דכאשר מתגלגל לגדולי הדור שנושאים בעול הדור לשמור משמרתו ולבדוק בדקי ביתו דבר בחלום יש לחשוש לו טפי, ולא אמרו בזה לא מעלין ולא מורדין. וצ"ע עדיין.

והנה יש בידינו ספר שו"ת מן השמים המיוחס לאחד מבעלי התוס' מוה"ר הלוי מקורביל, ובו שאלות הלכתיות ששאל בחלום ותשובות שונות מן השמים, ויש מגדולי הפוסקים שהתייחסו לספר זה (רדב"ז ח"א סי' י', ח"ב סי' ש"מ ובוסי' תקל"ב).

ולכאורה נראה מזה להדיא שיש תוקף הלכתי במה שאדם מקבל בחלום, אבל נראה ברור שאין זה דומה כלל להלכות שהזכרנו, דשאלת חלום שאני, דכאשר אדם יודע איך לשאול בחלום יש תוקף לתשובות שהוא מקבל, ובכל המקורות הנ"ל לא מוזכר שהם שאלו בחלום [ועיין במדרש תלפיות לבעל שבט מוסר שכתב באריכות לבאר כיצד עושים שאלת חלום ואכמ"ל].

אמנם יש להעיר לכאורה דאם אכן יש תוקף לשאלות חלום למה לא עשו כן כשנשתכחו ג' אלפי הלכות בימי אבלו של משה, ובתמורה (ט"ז ע"א) מבואר שאמרו ליהושע בן נון שישאל ואמר תורה לא בשמים היא, וברבינו גרשום שם פירש שאמרו לו לשאול ברוח הקודש ואמר לא בשמים היא, ולמה לא שאל בחלום, וכי לא ידעו יהושע ופנחס מה שידעו בעלי התוס', וצ"ע. וע"ע מש"כ בזה החיד"א בשם הגדולים (ערוך ר' יעקב חסיד).

ועוד מצינו בכמה מקומות בש"ס דראיית הרב בחלום הוא סגולה להבנת דבריו, עיין ב"ב (קמ"ג ע"א), מנחות (ס"ז ע"א), שם (פ"ד ע"ב), בכורות (ה' ע"א), ושם (נ"ו ע"א) ובירושלמי (מגילה פ"א ה"יא) עי"ש, וכבר ביארנו לעיל דלגבי ענינים סגוליים יש תוקף בדברי חלומות וז"פ.

לתרץ, דשמו לא זכה רבא לבת קול אלא לאחר שצם שני ימים ומאז שלחו לו שלמא מרקיב בערב יוה"כ כדי שלא יצטרך להתענות יומיים.

וחזין מכל דבריו, גם מקושיא וגם מהתירוץ, שאכן נקט דסמכינן אבת קול לקבוע עובדה מציאותית.

ובקונטרס דברי סופרים שבקובץ שיעורים כתב, דכח בת קול כח אומדנא, ובכל מקום שצריך עדות גמורה לא סמכינן אבת קול, אבל בעגונה שהקילו חכמים לסמוך על עד אחד ועל פסולי עדות סמכינן על בת קול, וזה כעין דברי הערוך לנר.

ולפי זה כתב שאכן צדקו דברי הרמב"ם בפירושו המשנה שהריגת עכן ע"י יהושע היתה הוראת שעה, דבדיני נפשות ודאי לא סמכינן על אומדנא, וכדברי הרמב"ם בספר המצוות (ל"ה ר"ב) דגזירת הכתוב ד"ונקי וצדיק אל תהרג" שאין דנין על פי אומדנא בדיני נפשות, עי"ש.

ועוד דרך מצינו בזה בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן ר"ה) דכאשר נולד ספק בפנינו יש לסמוך על בת קול להכריע, אבל אין בכח בת קול ותורה מן השמים לשנות את המוחזק והידוע, וזה שאמר רבי יהושע דכיון שהלכה כרבים אין משגיחין בבת קול, אבל משה רבינו שפיר סמך על בת קול, עי"ש.

ואי בדידי תליא היה נראה פשוט, דאין לדמות כלל את משה רבינו ודור המדבר, שכל הליכותיהם היו למעלה מדרך הטבע ובהשגחה מופלאה וגילוי שכינה בנסיים שבלכ"ו יום ויום, וניתנה רשות למשה רבינו ראש לנביאים שקיבל תורה מפי הגבורה, לסמוך על חסן לדעת את רצון ה' ואת צפונות מסתריו של העולם, ואין למדין לדורות ממש.

ד. אורים ותומים

הנה איתא במס' עירובין (מ"ה ע"א):

"דרש רבי דוסתאי דמן כירי מאי דכתיב ויגדו לדוד לאמר הנה פלשתים נלחמים בקעילה והמה שסים את הגרנות. תנא קעילה עיר הסמוכה לספר היתה, והם לא באו אלא על עסקי תבן וקש, דכתיב והמה שסים את הגרנות, וכתיב וישאל דוד בה' לאמר האלך והכיתי בפלשתים האלה ויאמר ה' אל דוד לך והכית בפלשתים והושעת את קעילה. מאי קמבעיא ליה, אילימא אי שרי אי אסור, הרי בית דינו של שמואל הרמתי קיים, אלא אי מצלח אי לא מצלח. דיקא נמי, דכתיב לך והכית בפלשתים והושעת את קעילה, שמע מינה".

וכתב שם רש"י:

"וכתב שמואל ובית דינו קיים - ומידי דאיסור והיתר לא משייל באורים ותומים". ולכאורה גמ' עירובה היא בתמורה שם, שאמרו לו לפנחס שאל, ואמר לא בשמים היא, ולכאורה הכונה שישאל באורים ותומים שכהן היה, הרי דגם שאלת אורים ותומים בכלל תורה לא בשמים היא, וכבת קול ודברי נבואה.

וכן איתא גם במכילתא דרבי ישמעאל (פר' משפטים - מסכתא דנוקין פרשה ט"ו):

"ונקרב בעל הבית אל האלהים. שומע אני לשאול באורים ותומים, תלמוד לומר אשר ירשיעון אלהים, לא אמרתי אלא אלהים שהם מרשיעין".

הרי דגם בדיני ממונות אין להכריע ולפסוק עפ"י אורים ותומים.

ה. הלכות שנתגלו בחלום

תחילת סוגיא זו במס' סנהדרין (ל' ע"א):

"הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו, ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הן, במקום פלוני הן, של מעשר שני הן, זה היה מעשה, ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין".

הרי שאין צריך לחשוש למה שנאמר בחלום שהמעות הם מעשר שני. אך יש לעיין אם צריך להתחשב לגילוי הלכות בחלום.

הנה מצינו בכמה מקומות בדברי הראשונים שנתגלו להם הלכות בחלום והביאום להלכה, וצ"ע בתוקף הלכות אלו.

א. הרא"ש במסכת ע"ז (פרק ב' סימן מ"א) מביא מחלוקת שהיתה בין הראשונים על כשרות י"ג הברבוטא", ובהגהות אשר"י כתב שביום שרבינו אפרים התייר דג זה נתגלה לו בחלום שהאכיל שרצים בישראל, וחזר בו ואסר.

וצ"ע, דאם בבירור ההלכה הסיק להתיר, אין חזר בו מחמת החלום, ואם הך חזרה בגלל החלום מחייבת את כל בית ישראל, או שמוא עדיין יש לסמוך על ההיתר של רבינו אפרים. ואמנם בנודע ביהודה (נתינת י"ד סי' ל' מובן המחבר) משמע שחזרתו לא היתה אלא חומרא דנפשיה אבל אין תוקף להלכה בגילוי זה, דלמה לא בא בעל החלום הזה לשאר הגדולים שהתירו דג זה, עי"ש.

אך מלשון האשר"י ברור שחזר ואסרו לרבים.

ב. בשו"ת הרדב"ז (ב' אלפים רפ"ו) דן בענין האם מותר לעשות מתפילין ר"ת תפילין של רש"י, וכתב שפסק להתיר ובאותו הלילה נתגלה לו בחלום שפסק שלא כראוי וסתר דבריהם של רבים מהגדולים שאסרו, ושוב חזר ועיין בהלכה וחזר בו מהיתרו, אך נראה מדבריו דלא חזר בו מחמת החלום בלבד, אלא שחזר ועיין בגוף הדין, וצ"ע.

ג. בהגהות מיימוניות (פ"ה מהל' שכירות) לגבי השאלה הידועה שכל הראשונים עסקו בה, במלמד שחלה מקצת הזמן, מבואר שנתגלה בחלום לרבינו מאיר מבעלי התוס' שאין חייבים לשלם לו את שכרו. ועיין ש"ך חו"מ (סי' של"ג סי' כ"ה) שדחה דבריו וכתב ע"ז דדברי חלומות לא מעלין ולא מורדין. עי"ש.

ד. המרדכי במס' ב"ק (ט' ע"א) כתב שנתגלה בחלום לאחד הראשונים שאם הפועל עוסק בדברי מאכל, יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך ואין צריך לשלם לו בממון, וגם דבר זה דחה הש"ך (סימן של"ו סי' ב') משום דדברי חלומות לא מעלין ולא מורדין עי"ש.

אשר בהר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו

דין אמת לאמיתו

הן אמרו חכמינו "כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית" (שבת י"ע א). ויש להבין כונתם "דין אמת לאמיתו", וכי יש אמת שאינה לאמיתו, ומה אמת היא זו שאינה לאמיתו. ונראה בזה לפי המבואר בב"מ (נ"ט ע"ב) לגבי תנור של עכנאי.

"וזה הוא תנור של עכנאי. מאי עכנאי, אמר רבי יהודה אמר שמואל שהקיפו דברים עכנאי זו וטמאוהו. תנא באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו, אמר להם אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח נעקר חרוב ממקומו מאה אמה ואמרי לה ארבע מאות אמה, אמרו לו אין מביאין ראייה מן החרוב. חזר ואמר להם אם הלכה כמותי אמת המים יוכיחו חזרו אמת המים לאחוריהם, אמרו לו אין מביאין ראייה מאמת המים. חזר ואמר להם אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו, הטר כותלי בית המדרש ליפול, גער בהם רבי יהושע אמר להם אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה אתם מה טיבכם. לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע ולא זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר ועדיין מטיין ועומדין. חזר ואמר להם אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו יצאתה בת קול ואמרה מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא מאי לא בשמים היא אמר רבי ירמיה שכבר נתנה תורה מהר סיני אין אנו משגיחין בבת קול שכבר כתבת בהר סיני בתורה אחרי רבים לטהות".

הרי לן דאף שיצאה בת קול מן השמים דהלכה כרבי אליעזר בכל מקום, מ"מ נעמד רבי יהושע על רגליו והכריז תורה לא בשמים היא, שכבר ניתנה בהר סיני. ולא משום שפקפקו באמיתת הבת קול דודאי ברור היה שאכן הבת קול מבטאת דעת עליון, אלא דמ"מ "כבר ניתנה תורה מהר סיני" וחכמי ישראל צריכים להכריע בדין לפי דעתם בהבנת ההלכות ובלבונם, ואף אם דעתם סותרת דעת עליון הלכה כמותם.

ויתירא מוזה למדנו במס' ב"מ (דף פ"ו ע"א):

"קא מיפלגי במתיבתא דרקייעא אם בהרת קודמת לשער לבן טמא ואם שער לבן קודם לבהרת טהור, ספק הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקייעא אמרי טמא ואמרי מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות שדרו שליחא בתריה לא הוה מצוי מלאך המות למקרב ליה מדלא הוה קא פסיק פומיה מגרסיה אדהכי נשב זיקא ואויש ביני קני סבר גונדא דפרשי הוא אמר תינח נפשיה דההוא גברא ולא ימסר בידא דמלכותא כי הוה קא ניחא נפשיה אמר טהור טהור יצאת בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאתה נשמתך בטהור".

הרי שנחלקו הקב"ה ומתיבתא דרקייע בהלכה זו, והוטל על רבה בר נחמני להכריע הלכה כמאן, והכריע כדעתו של הקב"ה שנגע זה טהור הוא. ואעפ"כ כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות טומאת צרעת ה"ט) "ספק שיער לבן קדם ספק הבהרת קדמה הרי זה טמא".

והדברים מבהילים. הקב"ה אמר טהור, והרמב"ם פוסק טמא. וקושיא זו קשה שבעתיים, שהרי הוסכם שרבה בר נחמני הוא זה שיכריע והכריע לטהרה וכדעת הקב"ה, והלא בכ"מ הלכה כדברי המכריע.

וכתב שם הכסף משנה דכיון שרבה בר נחמני אמר טהור ויצתה נשמתו בטהרה שוב אין בו כח להכריע

בהלכה, שהרי יצתה נשמתו בשעה שאמר טהור תורה לא בשמים היא. והדברים מבהילים ומאירים גם יחד.

והנה אמרו במדרש (שמות רבה ל"א א):

"יש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו, אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתו כביכול נמכרתי עמה שנאמר ויקחו לי תרומה, משל למלך שהיה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה, ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו, אמר לו בתי שנתתי לך יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך, אלא זו טובה עשה לי, שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי, כך אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם את התורה, לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי מקדש".

ולכאורה תמוה, וכי המלמד תורה לחבירו צריך לפרוש ממנה.

הא תינח המשיא בתו לחתנו אכן צריך לפרוש הימנה דהלא אין היא יכולה להיות בבית אביה ובבית בעלה בבת אחת. הנותן מתנה לחבירו פורש ממנה דאין השנים אוהזין בטלית בחדא מחתא, אבל המלמד חכמה לחבירו אין כל סיבה שהמלמד צריך לפרוש מן החכמה שהוא מלמד לחבירו, ומה זה שאמר הקב"ה לישראל לפרוש מן התורה איני יכול.

ונראה כמבואר, דכאשר הקב"ה נתן תורה לישראל, לא חכמה בלבד נתן להם, אלא כח ותעצומות לשלוט בתורה ולהכריע בה הכרעה מוחלטת אף כנגד דעת עליון כביכול. והוא שאמר הקב"ה לפרוש ממנה איני יכול, קיטון אחד תעשו לי ואגור עמכם.

כי זו דרכה של תורה וזו טבעה של הלכה. חכמי התורה הן הם שהתורה נמסרה בידם לגלות מסתוריה, לפענח סודותיה, להכריע בספיקותיה ולפסוק בהלכותיה. והכרעותיהם בשכל התורה שחנן אותם יוצר האדם הן הם גופי תורה.

ועל אף שיצאה בת קול מן השמים, בת קול מכרזת ואומרת "מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום", נעמד רבי יהושע על רגליו ואמר "לא בשמים היא... אין אנו משגיחין בבת קול" שכבר ניתנה תורה בהר סיני.

וזה הנראה עומק כונת חז"ל בביאור גדר "דין אמת לאמיתו". יש דין אמת והיא הכרעת הדין על ידי גדולי תורה, עמליה בטהרה, היורדים לעומקה של הלכה לאמיתיה של תורה, והוא שאומרים אנו "אשר נתן לנו תורת אמת". ויש אמת לאמיתו וזה כאשר זוכים אנו גם לכיון לאמת העליונה, לאמת שבשמים. ואזי שמיא וארעא נשקי להדדי, עליונים ששו ותחתונים עלזו, כאשר חכמי התורה בעולם הזה מתיחדים ביחודא עילאה וזוכים לכיון לדעת עליון ולהוציא דין אמת לאמיתו.

והנה אמרו חז"ל (ב"ר א' א) דבשעת בריאת העולם "היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם". כל העולם כולו, עליונים ותחתונים, בתורה נבראו, ורק על ידי תורה הם מתקיימים. וידוע מש"כ בנפש החיים (שער ד' פרק כ"ה) דאם ח"ו ינטבל העולם מתלמוד תורה רגע כמימרא יחזור העולם לתוהו ובוהו, דאי אפשר לעולם בלי תורה.

ולכאורה יש לתמוה, והלא דורות רבים נתקיימו שמים וארץ ללא תורה, דהלא עשרה דורות מאדם

הראשון עד נח היו מכיעסין ובאין ולא היו עוסקים בתורה כלל. אלא נראה ברור דכל עוד לא ניתנה תורה לישראל היה העולם מתקיים בתורה עילאה הנלמדת בשמים במתיבתא דרקייע ע"י קוב"ה ופמליא דיליה. אבל משניתנה לישראל אין העולם מתקיים אלא בזכות הבל פיהם.

וזה שאמרו "כל דיין שדן דין אמת לאמיתו... כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית", דבמעשה בראשית נברא העולם בתורה עילאה כי טרם נברא האדם וטרם ניתנה תורה, וכאשר זוכה אדם לדון דין אמת לאמיתו ולהתחבר לתורה הנלמדת בגן העדן העליון ולכוין לאמת השמימית, מתעלה הוא ומתייחד ומתחבר לתורה של בריאת העולם ונעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. [פתיחה לשרת מנחת אשר ח"א]

ולפי דברינו יש לדרוש כמין חומר את מה שאמרו (סנהדרין ד' ע"א):

"אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל דיין שדן דין אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל, שנאמר אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט. וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל..."

כי כאשר זוכים אנו לדון דין אמת לאמיתו ומכוונים לאמיתיה של תורה השמימית אזי תורה דידן מכוונת ומותאמת עם תורה דלעילא, וישיבה של מעלה וישיבה של מטה מתאחדים, והשכינה שוכנת בבתי מדרשות ואלקים נצב בעדת אל, בבתי דין שבישראל, אבל כשלא זוכים לדון דין אמת לאמיתו ואין דינא דידן מכוונת למה שדנים בבית דין של מעלה השכינה מסתלקת מלתתא. והדברים מתפרשים כמין חומר.

הקב"ה יושב כנגדו ושונה עמו

אלא שכאן מתעוררת תמיהה רבתי ולית נגר ובר נגר דיפרקינהו, כיצד תתכן הלכה שהיא כביכול נגד דעת עליון, ואם חז"ל מעידים שקב"ה אמר טהור וכל התורה אינה אלא תורתו של הקב"ה מה אמת יש נגד דבר ה', ואיך נטמא את שטיהר הקב"ה.

ועומק פתרון חידה זו בפשטותה, הוא שאמר הקב"ה לפרוש ממנה איני יכול, קיטון אחד תעשו לי ואגור עמכם. הקב"ה משרה שכינתו בבתי מדרשות ובבתי כנסיות, ושכינתו חופפת על לומדי התורה ועמליה בתלמודם. וכל שיאמרו חכמי התורה שבבתי התלמוד קוב"ה מסכים על ידם.

כאשר חכמי ישראל דנים ומפללים ומכריעים בהלכה הקב"ה עמם והוא יתברך שמו מדבר מתוך גרונו. הקב"ה משרה עליהם רוח טהרה ושכינת קדשו שוכנת בבית מדרשם, ולהכרעתם מתלווה רוח תורה וטהרה ממרום.

נמצא אתה אומר, בשמים אמר הקב"ה טהור, אבל כאן בבתי מדרשות ובבתי תלמוד אומר הקב"ה טמא! ראה נא דברים נשגבים מסוד תורתו של אליהו הנביא (תנא דבי אליהו רבה י"ח):

"כל תלמיד חכם שיושב וקורא ושונה ועוסק בתורה הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו... ואולוי שהדבר כתוב אי אפשר לאמרו וכל האמרו היה חייב מיתה". אך משנתכחו הדברים ברוח הקודש באש שחורה ע"ג אש לבנה מצוה לאומרן וכל האומרן חיים הם למוצאיהם.

דו"ק בעומק הדברים ותשכח את פשטותן. [פתיחה לשרת מנחת אשר ח"ב]